

Asia: VN/25955/2022

Valtioneuvoston asetus kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä asetuksesta

Valtionosuusjärjestelmä ei nykyisellään huomioi riittävästi kuntien kasvusta, lapsista tai vieraskielisistä aiheutuvia kustannuksia. Hyvinvointialueuudistuksen jälkeen nykyinen valtionosuusjärjestelmä uhkaa romuttaa kasvavien lapsivaltaisten kuntien rahoituspohjan, minkä seurauksena voi vaarantua jopa tiettyjen alueiden tai koko maan elinvoimaisuus, kun kunnilla ei ole varaa kasvun vaatimiin taloudellisiin panostuksiin. Valtionosuusjärjestelmä tulee uudistaa kuntien elinvoimaisuutta ja kansantalouden kasvua tukevaksi, ei niitä estäväksi järjestelmäksi.

Kiinteistöverotulojen huomioimisen vaikutuksista maksuunpantaviin valtionosuuksiin ei ole käytettävissä kuntakohtaisia vaikutuslaskelmia, joten edellytyksiä muutoksen arviointiin ei ole tarjottu osana asetuksen valmistelua.

2. Laskennallisten kustannusten ja lisäosien perushinnat vuodelle 2023 (1 §)

Laskennallisiin kustannusosiin nykyisin sisältyvä kasvuosa on parannus aiempaan tilanteeseen, mutta kustannusosan merkitys on liian vähäinen kasvavien kuntien menopaineisiin nähden. Kuntien kustannuspaineen näkökulmasta kasvu ja lasten määrä tulisi huomioida vahvemmin valtionosuuden kustannusosissa ja erityis-/ikäryhmäperusteiset tehtävälisäykset tulisi kompensoida osana erityis-/ikäryhmittäisiä valtionosuuksien kustannusosia, ei aiheuttamisperusteesta riippumattomin keinoin ja menetelmin.

Nykyisellä valtionosuusrahoituksella kasvavien ja lapsivaltaisten kuntien elinvoima uhkaa hiipua hyvinvointialueuudistuksen jälkeen. Jatkossa kunnille kalleimpia asukkaita ovat alle 12-vuotiaat lapset.

Uudistuksen jälkeisen rahoitusmallin seurauksena kunnassa syntyvä ja siellä koko elämänsä asuva ei tule hyvinvointialueuudistuksen jälkeisellä tulo-menorakenteella koskaan kattamaan kunnalle syntyviä menoja. Lasten ja nuorten talousvaikutus on jatkossa kunnalle negatiivinen, kun taas ikääntyneiden talousvaikutus on kunnalle ylijäämäinen.

Hyvinvointialueuudistus tuo esiin valtionosuusjärjestelmän ongelmat: kuntien vastuulta siirtyvät pois kalliit sote-menot, ja siitä huolimatta nuoren väestöpohjan kuntien käyttötalous painuu negatiiviseksi. Lapsiperheille tarvitaan palveluja, mutta palveluja joudutaan rahoittamaan korottamalla veroja ja investoinnit ottamalla lainaa.

Valtio on kuluvalle hallituskaudella enimmäkseen lisännyt kuntien koulutuksen ja varhaiskasvatuksen kustannustaakkaa, esimerkiksi kiristämällä varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia ja keventämällä asiakasmaksuja. Asiakasmaksujen menetykset on korvattu valtionosuusjärjestelmän ulkopuolella, jolloin kompensatiot ovat kohdentuneet eri kuntiin kuin maksutulojen väheneminen, mikä entisestään vahvistaa vähän yhteisöverotuloja saavien, lapsivaltaisten kuntien rahoitushaastetta. Lapsiin kohdistuvat tehtävälisäykset tulisi kompensoida valtionosuusjärjestelmän kautta, jolloin ne voidaan kohdentaa kuntatasolla tasapuolisemmin muutosten vaikutuksia vastaavasti.

Kasvukuntien elinvoimaisuudesta huolehtiminen on kriittistä koko valtakunnan menestyksen kannalta. Mikäli kasvukuntien rahoitustasapainosta ei pidetä huolta, joutuvat kunnat leikkaamaan sekä jäljelle jäävistä, merkittävyytensä vuoksi erityisesti kasvatuksen ja opetuksen palveluista, että kasvun vaatimista ja uutta kasvua mahdollistavista investoinneista. Investointien väheneminen tulee heijastumaan koko kansantalouden kehitykseen ja elinvoimaan. Kasvukuntien heikkenevä talous on uhka koko Suomen kansantalouden kasvulle.

Kasvavat ja lapsiperhepainotteiset kunnat eivät saa jäädä epätasa-arvoiseen asemaan hyvinvointialueuudistuksen myötä, jotta lapsiperheille voidaan jatkossakin taata kattavasti palveluja kuntien toimesta. Valtionosuusjärjestelmä tulee uudistaa lapsivaltaiset kasvukunnat paremmin huomioon ottavaksi.

3. Syrjäisyyksiluvun määräytymisperusteet (2 §)

-

4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosan määräytymisperusteet (3 § ja liite)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosa on kokonaan uusi kuntien valtionosuuden määräytymistekijä 1.1.2023 alkaen.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosan tulo uudeksi valtionosuuden lisäosaksi on ollut tiedossa ja sisältynyt ennakollisiin valtionosuuslaskelmiin. Hyte-kertoimessa käytettävistä

indikaattoreista on saatavissa tietoa THL:n sivuilla lukuun ottamatta kulttuurihyvinvoinnin indikaattoria, joka on tullut laskelmaan mukaan myöhemmin. Sen mukaan ottaminen on kannatettavaa.

Muihin valtionosuuden määräytymisperusteisiin verrattuna hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on erilainen valtionosuuserä, koska kunta voi ja sen toivotaankin omilla toimillaan vaikuttavan saamansa valtionosuuden määrään. Kriteerin tavoitteena on kannustaa kuntia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteisiin. Kriteerin kannustinvaikutusta vähentää se, että lisäosana jaettavan valtionosuuden määrä on suhteellisen pieni muodostaen vajaat 3 % (n. 19 €/as.) kuntien koko valtionosuusrahoituksesta ja vaihteluväli jää kuntien kesken varsin vähäiseksi.

5. Kuntien peruspalvelujen hintaindeksi (4 § ja 8 §:n 3 momentti)

-

6. Verotuloihin perustuvassa valtionosuuden tasauksessa huomioon otettavat verotulot (5 § ja siirtymäsäännös 8 § 4 mom.)

Asetuksen mukaan 50 % laskennallisista kiinteistöverotuloista otettaisiin huomioon määrättäessä kunnan verotuloihin perustuvaa valtionosuuden tasausta. Kiinteistöverotulojen huomioimisen vaikutuksista maksuunpantaviin valtionosuuksiin ei ole käytettävissä kuntakohtaisia vaikutuslaskelmia, joten edellytyksiä muutoksen arviointiin ei ole tarjottu osana lakivalmistelua.

Mikäli kiinteistöverotulojen huomiointi heikentää entisestään kasvavien lapsivaltaisten kuntien asemaa, uhkaa se entisestään alueellista elinvoimaa ja tulee pitemmällä aikavälillä johtamaan kunnissa tehtäviin kansantalouden kannalta epäsuotuisiin strategisiin valintoihin ja linjauksiin.

7. Kotikuntakorvausta koskevien tietojen toimittaminen (6 §)

-

8. Siirtolaskelmissa huomioon otettavat verotulot (7 § 2 mom.)

-

9. Takautuvien palkkaharmonisaatiokustannusten huomioon ottaminen siirtolaskelmissa (7 § 1 mom.)

-

Helenius Henrik
KUUMA-seutu liikelaitos